

a czasem nawet w poglądach klasyków socjologii (Comté), zorientowanie umożliwiające przygotowanie koncepcji badań i staranne ich przeprowadzenie. Autorka podjęła problem właściwie nieobecny w dotychczasowych badaniach — samodzielnego wyjścia z uzależnienia alkoholowego — i ze starannością zabiegała o wskazanie motywów, czynników, ponadjednostkowych uwarunkowań i etapów tego procesu. Za sprawą swojej zawodowo-naukowej biografii B. Bojack posiadała szczególne predyspozycje do podjęcia tego tematu i realizacji badań. W ramach wywiadów poruszane były bowiem sprawy nie tylko drażliwe, ale wręcz wstydlive, których ogarnięcie oraz panowanie nad nimi w sytuacji wywiadu wymagało wiedzy i kwalifikacji terapeutycznych. Podnosi to skromnie sama Autorka w rozdziale *Projekt badawczy badań własnych*, co zaś ważniejsze, zapisy rozdziału *Wyniki badań własnych* pozwalają dostrzec korzyści z tych kwalifikacji w prowadzeniu wywiadów i w ich interpretacji. Niewielka ilość przypadków wykorzystanych w analizach, ich zróżnicowanie w świetle zewnętrznych wpływów i antropologicznej perspektywy poszczególnych jednostek nie pozwoliły na sformułowanie wyraźnych prawidłowości, ale umożliwiły wskazanie powtarzających się motywów, kontekstów i roli społecznego otoczenia.

Studium pokazuje, że można samodzielnie wyzwolić się z uzależnienia alkoholowego, nie formułuje natomiast procedury wyjścia z tego uzależnienia, co spełniałoby postulat praktycznej użyteczności pracy naukowej, szczególnie przez zgłoszenie zaleceń o aplikacyjnym charakterze. Wskazanie niektórych środowisk — pracy czy rodziny lub traumatycznych przeżyć jako okoliczności motywujących do samowyzwolenia od alkoholu staje się problematyczne, jeśli uwzględnić, że te same środowiska prowadzą zarazem w innych przypadkach do powstania uzależnienia. Można oczywiście tłumaczyć, że niewielka liczba przeprowadzonych wywiadów (mimo stosowania kilku strategii analiz), nie upoważnia do generalizacji. Nie zmienia to ostatecznej konkluzji. B. Bojack wykazała, że samodzielnie można wyjść z uzależnienia, nie przedstawiła natomiast schematu postępowania dla uzależnionych gotowych podjąć próbę samodzielnego wyjścia z nałogu. Jednak Autorka uprzedza ten zarzut i podnosi, że celem studium było poszukiwanie czynników i okoliczności wspierających drogę do abstynencji (s. 297).

Zbigniew Kurcz

Bezpieczeństwo narodowe w świadomości społeczności Wrocławia. Studium socjologiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015, ss. 208.

Od kilku lat w epistemologii i aksjologii nauk o bezpieczeństwie oraz nauk o obronności problematyka bezpieczeństwa narodowego staje się ważnym obszarem badań naukowych w teorii i metodologii. Dotychczas problemy bezpieczeństwa narodowego były dość rzadko podejmowane, głównie na gruncie nauk wojskowych, politologii i stosunków międzynarodowych oraz socjologii. Jedną z wielu istotnych przyczyn zainteresowania badaczy są głównie narastające obawy przed różnego rodzaju ryzykami i zagrożeniami politycznymi, militarnymi, społecznymi, ekonomicznymi czy kulturowymi. Być

może ma rację M. Foucault, twierdząc, że problemy te wynikają z dwóch obiektywnych przyczyn: pierwszej, że stary podział na państwo, naród i społeczeństwo jest zastępowany porządkiem ekonomicznym, w którym agendy państwowe i sfera publiczna są restrukturyzowane w przedsiębiorcze i ekspansywne organizacje rynkowe. A z drugiej, że napięcia te wynikają głównie z przechodzenia od epoki prawa i dyscypliny do epoki bezpieczeństwa¹.

Bezpieczeństwo narodowe w ujęciu systemowym jest niezwykle ważnym elementem architektury systemu bezpieczeństwa państwa, a jednocześnie bardzo złożonym procesem ewaluacyjno-empiryczno-diagnostycznym, dokonywanym w zróżnicowany sposób przez jednostki, grupy społeczne, społeczności lokalne i regionalne, a przede wszystkim przez wyspecjalizowane rządowe, rynkowe oraz pozarządowe instytucje i ośrodki naukowo-badawcze. Wielowymiarowość, wielopłaszczyznowość i wieloaspektowość bezpieczeństwa narodowego jako kategorii naukowego poznania i wykorzystania w praktyce życia społecznego stanowi o jego niewątpliwiej wartości, walorze i swoistym współczesnym fenomenie. Wysoki poziom jego złożoności powoduje, że wiele centrów studiów strategicznych w kraju i zagranicą zajmuje się nie tylko precyzyjnym określeniem kategorii bezpieczeństwa, która jest niezbędna do poprawnego posługiwania się nią, ale także metodologią badań nad różnymi modelami, wymiarami i obszarami bezpieczeństwa oraz formułowaniem nowych metod i technik pomiaru, a także określeniem trendów, kierunków i perspektyw badawczych nad wojną i pokojem.

Dlatego też dobrze się stało, że dr Piotr Pieńkowski jako młody, ale już z dużym doświadczeniem badawczym, naukowiec podjął się opisu i uzasadnionego wyjaśnienia złożonych problemów związanych z bezpieczeństwem narodowym. Dokonał on udanej próby zdefiniowania zakresu pojęciowego bezpieczeństwa oraz jego wymiarów.

Warto zauważyć, że przyjęte przez autora ramy ontologicznej i epistemologicznej analizy wskazują, że ma on świadomość trudności wynikających z dokładnego opisu i przyjętego bardzo ogólnego i idiograficznego modelu badań, który bardziej przypomina zbiór dowolnie wybranych elementów niż spójną strukturę analizy systemowej. Ponadto warto zwrócić uwagę, że autor dokonał analizy mezo-społecznej lokalnej świadomości bezpieczeństwa zbiorowości społecznej Wrocławia, odnosząc ją do makrostruktury społecznej. W efekcie pojawia się pewien obszar niedopasowania modelu do podmiotu, przedmiotu i procesu badań w wymiarze funkcjonalnym. Przejawem tego niedopasowania jest nie tylko dość ograniczone pole badań, ale także dominacja instytucjonalna i sformalizowanych stosunków społecznych na poziomie makro-społecznym w stosunku do dominacji niesformalizowanych relacji na poziomie mezo-społecznym i mikrospołecznym.

Bardzo pozytywną stroną dokonań naukowych autora w tym kontekście jest zaprezentowany model przedstawiający naród, społeczeństwo i państwo w aspekcie bezpieczeństwa oraz precyzyjne wyjaśnienie pojęć, takich jak ryzyko, zagrożenia, wyzwania, wojna i pokój. Należy się w pełni zgodzić z wyważonymi tezami formułowanymi przez autora głównie na podstawie klasycznych opracowań, zarówno dobrze znanych w środowisku polskim badaczy problemów bezpieczeństwa, takich jak R. Zięba, J. Czaputowicz, J. Stańczyk czy R. Jakubczak, jak również wybitnych specjalistów z obszaru socjologii

¹ M. Foucault, *Bezpieczeństwo, terytorium, populacje*, przeł. M. Herer, Warszawa 2010.

H. Domańskiego, P. Sztompki, J. Ziółkowskiego, J. Sztumskiego, Z. Zagórskiego, J. Turrowskiego czy A. Giddensa. Sygnalizuje on tym samym posiadanie bogatego zasobu wiedzy merytorycznej i metodologicznej z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, dzięki którym z dużą swobodą stosuje dystynkcję zarówno twardych, jak i miękkich obszarów bezpieczeństwa dla określania roli głównych determinant bezpieczeństwa narodowego, a tym samym skutecznie poszerza obecne granice sfery poznawczej, aksjologicznej i prakseologicznej bezpieczeństwa. Ponadto, umiejętnie stara się łączyć racjonalne i pragmatyczne podejścia z wyobraźnią socjologiczną. Nie docenia jednak w pełni mocy eksplanacyjnej oraz walorów praktycznych współczesnej krytycznej myśli, określanej jako postmodernistyczne koncepcje bezpieczeństwa np. biobezpieczeństwa i biopolityki² M. Foucault, G. Deleuze'a, M. Lazzarato czy T. Lemke. W konsekwencji, w prezentowanych przez autora treściach książki dominuje klasyczna wiedza i myślenie o bezpieczeństwie narodowym w aspekcie synchronicznym i diachronicznym.

Niezwykle inspirującym i interesującym jest sformułowany przez dra Pieńkowskiego postulat o pilnej potrzebie opracowania socjologicznego paradygmatu badań nad bezpieczeństwem narodowym dla równoległego rozwijania socjologii bezpieczeństwa narodowego w dwóch kierunkach, zarówno w kierunku socjologii bezpieczeństwa, jak i ujęć interdyscyplinarnych i wielowymiarowych. Ponadto w metodologii badań autor formułuje innowacyjny problem, gdyż próbuje odnieść problemy ogólnopolskie bezpieczeństwa narodowego do warunków lokalnych społeczności Wrocławia. Stawia sobie tym samym niezwykle trudne zadania. Po pierwsze, nie mając do dyspozycji diagnozy świadomości bezpieczeństwa narodowego Polaków, bada jej wpływ na społeczność lokalną Wrocławia i na tej podstawie formułuje swoje rekomendacje. I po drugie, podejmuje się zbadania, w jaki sposób świadomość społeczności Wrocławia wpływa na kształtowanie się subdyscypliny socjologii bezpieczeństwa. Niestety, bez sformułowania określonych konsekwencji empirycznych i praktycznych.

Prezentowane w książce problemy badawcze wskazują na wysoki poziom umiejętności autora w zakresie zastosowania redukcjonizmu metodologicznego w testowaniu złożonych problemów bezpieczeństwa — od złożonych do prostych syntez graniczących z przebłyskami geniuszu i oryginalności.

Na podkreślenie zasługuje zastosowanie przez autora metod zarówno jakościowych, jak i ilościowych techniką ukierunkowanego wywiadu swobodnego. A ponadto, przyjęcie w charakterystyce obszaru badań ograniczeń wynikających z efektu kontekstowego według T. Zarzyckiego.

Zawarte w książce treści potwierdzają, że autor dobrze poradził sobie z poważnym dylematem, polegającym na właściwym rozłożeniu akcentów — *gravity points* między sposobami rozumienia i definiowania bezpieczeństwa narodowego, problemami bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, a także z interpretacją ścierania, zderzania i przenikania się różnych poglądów w przedmiotowej kwestii. Ułatwiły one autorowi to zadanie poprzez przyjęcie transparentnej struktury rozprawy, założeń metodologicznych

² Biopolityka — polityka, która zajmuje się koncepcją natury jako bytu o własnym przeznaczeniu, wolnym od możliwych interwencji, jest więc w dużej mierze odwrotną stroną coraz głębszego jej diagnozowania przez naukę, technikę i rynek. Nie skupia się na przyczynach i efektach polityki, ale stara się opisywać jej sposób funkcjonowania.

i paradygmatu naukowego opartego na zależności bezpieczeństwa od jego poprawnego zdefiniowania i analizy poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego. Ale jednocześnie autor dość marginalnie potraktował potrzebę dokonania głębszej analizy bezpieczeństwa na poziomie mikro- i mezo-społecznym, co wskazuje, że nie docenia on w pełni tego, co najcenniejsze w społeczeństwie, a mianowicie roli przedsiębiorczych jednostek i grup społecznych oraz grup odniesienia, co obecnie tak mocno eksponują postmodernistyczne interpretacje rzeczywistości społecznej. Obecnie już wiemy, że budowanie stabilnego i efektywnego sektora instytucji bezpieczeństwa narodowego jest oczekiwanym, ale w dużej mierze bardziej idealistycznym niż realistycznym modelem poznawczym, w przypadku gdy nie wspiera ich stabilny rozwój ekonomiczny, wysoki poziom edukacji, ochrony zdrowia oraz ograniczanie nierówności społecznych i bezrobocia.

Jednak na szczególne podkreślenie zasługuje wkład autora w poszerzaniu obszaru bezpieczeństwa narodowego poprzez włączenie do niego edukacji, polityki migracyjnej oraz zmian demograficznych, a także sformułowanie postulatu przeprowadzenia, zgodnie z polską racją stanu, eksperckich analiz strategii bezpieczeństwa narodowego, uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych oraz systemu kierowania bezpieczeństwem państwa. Szkoda tylko, że nie docenił autor potrzeby ochrony danych, informacji i wiedzy. W pełni jednak należy podzielić opinię autora o potrzebie podejmowania przez kompetentne osoby i instytucje do tego upoważnione optymalnych decyzji polityczno-administracyjnych, ukierunkowanych na podniesienie stanu bezpieczeństwa narodowego naszego państwa.

Warto również podkreślić, że prezentowana w książce narracja teoretyczno-metodologiczna i empiryczna może być bardzo przydatna dla studentów kierunku bezpieczeństwo w specjalności bezpieczeństwo narodowe zarówno na poziomie licencjackim, jak i magisterskim. Także bardziej „wytrawni” badacze i nauczyciele akademicy mogą doszukać się w niej nie tylko krytycznego odniesienia do prezentowanych tradycyjnych koncepcji, ale i odważniejszej próby budowania platformy teoretycznej do rozważań nad współczesnymi kierunkami i trendami w zakresie bezpieczeństwa politycznego, społecznego i kulturowego prezentowanych przez takich autorów, jak U. Beck, M. Castells i S. Koziej.

Podsumowując, recenzowana książka w istotny sposób poszerza naszą dotychczasową wiedzę o istocie i głównych uwarunkowaniach bezpieczeństwa narodowego naszego państwa i jego percepcji w świadomości społeczności Wrocławia. Zawarte w niej treści są interesujące poznawczo i wsparte wynikami badań empirycznych. Dlatego też należy ją zaliczyć do grona prac monograficznych o charakterze nowatorskim, nie tylko ze względu na walory poznawcze i aksjologiczne oraz zawarty w niej materiał badawczy i rekomendacje, które powinny posłużyć do podejmowania decyzji w zakresie bezpieczeństwa narodowego, jak i być przydatne jako materiał badawczy i dydaktyczny w środowisku akademickim, szczególnie na kierunkach i w specjalnościach, na których realizowane są treści związane z bezpieczeństwem narodowym oraz obronnością państwa.

Włodzimierz Chojnacki